البرزخ

BERZAH

(ölüm-ahiret arası âlem)

Kur'an, ölüm sonrası hayatımızın bir kısmının geçeceği âleme Berzah Âlemi diyor. (23/100)

Kur'an-ı Kerim'de üç yerde geçen bu terim iki şeyin arasını ayıran nesne veya geçit demektir. Esas ahiret hayatıyla dünya hayatının arasını ayıran sürece de berzah denmektedir. İlk müfessirlerden Mücahid bin Cebr (ölm. 103/721) bu terimin Kur'an bünyesindeki anlamına işaret ederken şöyle diyor: "Berzah, ölümle haşir arasında kalan süredir." (Ebu Nuaym; *Hilye,* 3/290)

Kur'an'da berzah hayatının niteliğinden bahsedilmez. Ancak, İslam tasavvuf literatürü, berzah konusunda çok zengin bilgiler içermektedir. Müslüman mistiklerin ruhsal deneylerine dayanarak verdikleri bilgilere göre, berzah hayatı bir tür rüyadır. Öyle bir rüya ki, müstesna ruhlar bir yana, o rüyadan uyanış ancak ahiretle mümkün olur. Bu rüya her ferdin, ahirette hakedeceği karşılığa uygun bir seyir içinde geçer. Ahiret hesaplarını başarılı bir şekilde verecek benliklerin berzah hayatları mutluluk ve güzelliklerle, diğerlerininki ise acılar ve sıkıntılar içinde geçecektir.

Tasavvufun tespitlerine dayanarak şunu da rahatlıkla söyleyebiliriz: İnsanın tekâmülü berzah âleminde devam edecektir.

Berzah'la ilgili tespitleri değerlendiren büyük İslam düşünürü Muhammed İkbal (ölm. 1938) şöyle diyor: "Berzah hali basit bir bekleme hali olmaya benzemiyor. O, benliğin, realitenin yepyeni görünüşlerine tanık olduğu bir varlık halidir. Öyle bir hal ki, benlik kendini, karşılaşacağı yeni oluşlara orada hazırlar." (İkbal; *Reconstruction of the Religious Thought,* 114)

Eğer, reenkarnasyon bir gerçekse, berzah, ruhun reenkarne olmasından önceki yeni hazırlık ve toparlanma safhası olarak değerlendirilebilir. Kur'ansal kavramlara, özellikle bunların ölüm ötesiyle ilgili olanlarına doyurucu açıklamalar getiren bilginlerden biri olan Şah Veliyyullah Dehlevî (ölm.1762), berzah konusunu şöyle özetliyor:

"Bil ki, insan ölünce toprağa bağlı cesedi dağılır, çürür; ölümsüz benliği (nutkî benlik) kalır. Böylece, meleklik denen hal zuhur eder, hayvansallık söner... Berzah âleminde insanlar çeşitli gruplar oluştururlar. Bir kısmı uyanık haldedirler ki, bunlar nimet ve azaba muhatap olurlar... Bir kısım berzahlılarsa tam uyanık değillerdir. Bunlar rüya halindedirler. Bunlar ahirette de uyanmazlarsa berzahı gerçek sanırlar. Bir kısmı da meleklik ve hayvanlığın ortalarında yer aldıkları için basit bazı varlıklara katılırlar... Kısacası, berzah âlemi bu âlemin kalıntılarından başkası değildir..." (Dehlevî, ***Hüccetultah el-Bâliğa,*** 99-101)

İbn Arabî (ölm. 638/1240), Kur'an'daki berzah kavramını değerlendirirken şu yolda bir kanaat sergilemiştir: Berzah; bilinenle bilinmeyen, olanla olmayan, menfî ile müsbet vs. arasındaki ayırıcıdır. Aklın kavrayabildiği (makul) ile kavrayamadığı (gayrimakul) arasındaki ayırıcıya da berzah denir. Berzah, hayalden ibarettir. Aynaya bakanın onda kendi suretini görmesi, bu türdendir. Suret, bakan için hem vardır, hem de yok. Aynaya bakan bilir ki aynadaki sureti kendi suretidir, ama ayna olmadığında o suretin de vücudu yoktur, (bk. el-Fütûhât, 1/304-307)

Buna göre berzah, insanın üç boyutlu âleme uyum sağlamış idrakinin daha üst planları kavramaya hazırlandığı, bu yolda bir tekâmül geçirdiği ara âlem olarak değerlendirilmelidir.

Besmele →